

kwesitie, die tusschen het „Neocalvinisme“ en Dr H. hier rijst, dat Dr H. zegt dat de prediker en de dogmaticus moeten weten, dat God in Zijn Openbaring het eigenlijke zeggen moet „in dat welbehagelijk oogenblik“²⁾. We kunnen dit (in het licht van het geheel) onmogelijk aanvaarden en kunnen ons nog steeds niet voorstellen, hoe men zich hier op Calvijn durft te beroepen. Calvijn zou tegen dat „welbehagelijk oogenblik“ geen bezwaar maken, maar hij zou Gods vrijheid ook daarin eerbiedigen, dat Hij dat welbehagelijk oogenblik aanwijst, aangewezen heeft en hij kan dan elken weg der speculatie vermijden en neerschrijven dat woord, dat ook Dr H. als motto voor in zijn boek opneemt: „Loco rei in verbo acquiescimus“ (in plaats van in de zaak zelf, rusten wij in het Woord).

Dat alle moeilijkheden hiermee opgelost zijn, zal niemand beweren, maar de moed om deze moeilijkheden onder ogen te zien, wordt versterkt, als we letten op de oplossing, waartoe Dr Haitjema tenslotte komt in de belijdenis van de Heilige Schrift als „de dienstknechtsgestalte van den Heiligen Geest“, waarover we in ons laatste artikel nog willen handelen. G. C. BERKOUWER.

²⁾ N. Theol. Stud., 1933, pag. 49.

Rectificatie: In het vorige artikel is een regel uitgevallen. In noot 7 moet de zin uit Dr H.'s referaat aldus luiden: dat hij „de epigonen van Dr A. Kuyper, die de geniale geestesdiepte van den grootmeester van het Nieuw-Calvinisme missen“, „in versneld tempo“ de vruchten van het zaad openbaar worden, dat de Aufklärung op zijn akkers had laten vallen enz.

UIT DE SCHRIFT

Zie, de mensch.

Pilatus zeide: Zie, de mensch.
Joh. 19:5.

Zie, de mensch...

Men heeft dat woord in allerlei toonaard herhaald. De een doet het in een preek, de ander in een stukje literatuur, een derde in een opschrift onder een portret of zelfportret. En telkens is de toon anders, al naar... de onvoltooide zin wordt aangevuld, de exclamatie tot een volzin wordt gemaakt.

Want aan den zin ontbreekt het praedicaat. Zie, zegt Pilatus, maar hij hoopt intusschen, dat niemand écht zal „zien“. Zijn „zie“ is toonloos, hij durft er geen accent op plaatsen. En zijn volgend woord, „de mensch“, dat is een onderwerp, maar waar is het „gezegde“? Ja, ook de bijbel kent dat woordje „zie“, dat niet een klemtoon heeft; doch daarop volgt hij hem altijd een volzin. Een zin in proza. Zoo wordt dat bijbelsch „zie“ tot een accentueeringsmiddel voor dat didactisch proza, waarin wordt afgekondigd, wat de waarheid is. Een onderwerp, en een gezegde, en een lijdend voorwerp. Maar Pilatus is voor proza bang, en voor een volzin. Dus ook voor een volzin. Hij doet een ostentatie, hij stelt den Nazarener in het openbaar tentoon als iemand, van wien niemand ooit meer iets nog heeft te vreezen, maar opdat niemand verhinderd worde, dien „mensch“ daar in zijn, des aanschouwers, eigen „licht“ te plaatsen, en met hem dus te doen, wat hij verkiest, mits maar de indruk van het medelijden blijve, daarom vult Pilatus niet den aangevangen volzin aan.

En dat is eigenlijk het duidelijkst bewijs voor het onrecht, Christus aangedaan.

Hij zelf, Hij heeft zijn zinnen altijd afgemaakt. Hij heeft voor God gesproken; daarom sprak Hij in proza in den volzin; dat is: Hij sprak zijn volle zinnen, Hij sprak volzinnen. De waarheid liet Hij niet raden, maar als messen steken, als handen streelen. Voor de fantasie, en voor het eigen commentaarwerk, heeft Hij niets overgelaten. Hij sprak zijn zinnen zelf, en noemde onderwerp en gezegde, en alles wat erbij behoort. Want Hij was leeraar, en zal leerend neder. Hoewel Hij meer bewogen was dan welke dichter ook.

En nu komt over Hem het oordeel, en hoor, Hij wordt het onderwerp wel van een zin, maar van een zin, dien niemand af-maakt. Zoo wordt Hij afgemaakt, een lam, geleid ter slachting. Zoo wordt Hij overgeleverd aan de willekeur der radende, der oorenstoppende, razende gemeente. Zoo mag een elk den zin over den mensch, die daar staat, completeren.

En de één zegt: zie, de mensch, de mensch daar is miserabel, gun hem toch een plaatsje, want hij is zoo toonloos, en als een niet-persoon, nog wel te dragen, omdat zijn mensch-zijn hem aan ons nog bindt. Hetgeen ook geldt van het armen- en het narrenhuis; ook daar kan ieder wond'ren doen met het opschrift: zie, de mensch, behandel den mensch met zachtheid, het genus is toch dat van ons, ten slotte, als het er op aankomt.

En de ander vult aan: zie, de mensch, de mensch daar is gansch onthand, en oupersoonlijk nu geworden, laat hem begaan, hij zal geen speciaal gebaar of woord aan iemand ooit meer kunnen verliezen; hij heeft voor altijd afgedaan.

En de derde zegt: zie, de mensch, die Jezus, hij is toch altijd weer zichzelf; zie hem niet in momentopname, doch laat de tendenz-film nog eens voor u draaien, die wij, zijn interpreteren, van zijn „leven“ hebben gemaakt; kruis hem, kruis hem.

En dit is dus dat lijdende: een subject zijn, dat geen praedicaat meer heeft. Zoo wordt men object. Zoo wordt de leeuw tot lam. Men leidt het weg, en slacht het. En het is stom.

En Pilatus heeft de rechtszaal tot een tent der duivelen gemaakt. Want waar de rechter recht doet, daar wordt de volzin vol geschreven en gezegd. Nergens zijn er meer bijzinnen dan in rechtsstukken. Het wriemelt van de bijzinnen. En er is geen ongelukkiger proza dan dat van de rechtbank. En dat is juist haar glorie. Althans haar rechtvaardiging. De rechters der September-moorden, en die van de commune, spraken vlot en vloeiend, en deden ook meer aan gebaren, en aan tentoonstellen, en aan aanduidingen, die kunstjes van een rhetor zijn, dan onze nederlandsche rechters. Want die vliegende rechtbanken maken vliegende zinnen: zij hebben ook geen groote moeite aan het omschrijven van wat waarheid is. Zij gronden, en fundeeren, en bepalen, en begrenzen niet. Maar rechters, die de waarheid zoeken, schrijven zin, en bijzin, onderwerp, en gezegde, en alle voorgewoorden, vooral 'then-zelf-beknibbelend „althans“, dat ligt hun in den mond. Omdat de waarheid toch zoo ingewikkeld, en het zeggen toch zoo moeilijk is. Zal men rechtvaardig zijn. Rechtvaardig. Recht vaardig, en niet anders.

Zie, de mensch.

En dat was nu tenslotte, en moest ook zijn: het keerpunt in het proces. De korte zin ontdekt het lange onrecht.

En wie NU recht wil spreken over dezen Heiland, die late Hem zelf zijn volzin af-maken.

Dan zal het Hem een teeken-van-den-tijd gaan worden, dat iedereen in dezen tijd den naam van Jezus Christus noemt, elke groep, elke kerk, de man van „elke kleur“, maar dat men eigenlijk om het gezegde, dat bij dezen naam, zodra hij onderwerp geworden is, behóórt, verlegen is, en tegen elkaar verdeeld.

En dat men dan toch maar „samenwerken“ gaat, eer dit subject een praedicaat gekregen heeft.

En dan vinden de menschen het heel mooi, en dierbaar.

Maar in den hemel vindt men, dat het knärst. Op aarde dan. Zóó, als het knärst, toen een rechter confererde over waarheid, en om recht, en ook een subject noemde zonder praedicaat.

Zie, de mensch... ik vrees, dat dit boven de inter-kerkelijke conferentiekamer staat.

Maar Reformatie roept om het recht van Christus op een praedicaat.

K. S.

KERKELUK LEVEN

De voorgestelde Gezangen.

III.

Na over het Te Deum gesproken te hebben, ga ik iets zeggen over het Veni Creator.

Dit kerklied draagt dezen naam naar de woorden, waarmee het aanvangt: Veni Creator Spiritus, kom scheppende Geest. Het luidt aldus:

Kom, scheppende Geest,
Bezoek den geest der Uwen.
Vervul met hemelsche genade
De borst, die Gij geschapen hebt.
Gij, die genaamd wordt Paracleet,
Gave van den hoogsten God,
Levende bron, vuur, liefde
En geestelijke zalfolie.
Gij zevenvoudig in gave,
Gij vinger van Gods rechterhand,
Gij belofte des Vaders,
Die de keel met redenen verrijkt.
Ontsteek licht voor onze zinnen,
Stort liefde in de herten,
Versterk steeds met kracht
De zwakheid van ons lichaam.
Verdrijf al verder den vijand
En geef voortdurend vrede;
Mogen we al wat schaad't vermijden,
Daar Gij als Leidsman ons voorgaat.
Geef, dat wij door U den Vader kennen,
Kennen ook den Zoon,
En ten allen tijde gelooven,
Dat Gij de Geest van Beiden zijt.

Dit lied heeft niet zulk een hoogen ouderdom als het Te Deum. Werd het laatste in het eind der vierde eeuw gedicht, het Veni Creator moet in de achtste eeuw zijn ontstaan. Wie er de dichter van is weet men niet. Het werd vroeger wel aan keizer Karel den Groote toegeschreven. Ook wel aan Karel den Dicke (876-887). Maar tegenwoordig doet men dat niet meer. Het is een hymnus adespotos, d.w.z. een lofzang, waarvan de auteur onbekend is.

Van ouds heeft dit lied een plaats der eere in de kerk ingenomen. Het is een „lofzang op den

dag van het Pinksterfeest“. Maar het werd niet alleen op Pinksteren, doch bij verschillende kerkelijke plechtigheden gezongen. Vooral bij plechtigheden, die bijzonder aanleiding gaven om den Heiligen Geest aan te roepen; zooals de verkiezing van pausen en bisschoppen, de kroning van vorsten, de opening van kerkvergaderingen.

Het volksgeloof schreef aan het Veni Creator in vroeger tijd zelfs beschermende kracht toe; er werd gezegd: „wie dezen lofzang spreekt bij dag of bij nacht, dien zal geen zichtbare of onzichtbare vijand kunnen schaden“.

De Hervormde Kerk heeft onder haar gezangen het Veni Creator niet.

De vervolghandel bevat wel het gezang: „Geest des Heeren, kom van boven“ (Gezang 215) en boven dit lied staat wel (tenminste in de uitgave, die ik bezit) „Veni Creator“.

Maar dit opschrift is niet juist. Het gezang is, zooals er ook onder staat, een weergave van een lied van Luther. Maar dit lied is niet Luthers vertaling van het Veni Creator, doch van een ander Latijnsch kerklied, het Veni Sancte Spiritus, reple. Dit kerklied luidt:

Kom, Heilige Geest,
Vervul de herten Uwer geloovigen
En ontsteek in hen het vuur van Uw liefde.
Gij, die door de verscheidenheid aller talen heen
De volken verzameld hebt in eenigheid des geloofs.
Hallelujah, Hallelujah!

Bij Luther stond dit lied in hooge eere. Hij waagde in zijn tafelgesprekken de uitspraak, dat de Heilige Geest zelf het over zichzelf gemaakt had, beide de woorden en de melodie. In 1524 heeft hij er een bewerking van gegeven en er nog twee coupletten aan toegevoegd.

En hiervan is Gezang 215 een vertaling; of juist: het is een vertaling van de eerste twee coupletten van Luthers lied.

Ook het Veni Creator is door Luther in het Duitsch nagezongen. In onze Nederlandsche taal is dit oude kerklied door Da Costa bewerkt. Maar ook reeds door Vondel. 't is zijn „Pinxterzang“, waarvan het eerste couplet luidt:

Kom, kom, o driemaal Heilige Geest,
Ay, zegent onse Pinxterfeest.
Komt tortelduyf van 's hemels dak
En brengt ons den Olyven-tak.

Deze Pinxterzang van Vondel is een mooie, maar zeer vrije navolging van het Veni Creator. In het rapport der deputaten is de bewerking van Da Costa opgenomen. Ze blijft dicht bij het oorspronkelijke.

In het Veni Creator komt onder de namen, waarmee de Heilige Geest wordt aangesproken, ook deze voor: „vinger van Gods rechterhand“. 't is opmerkelijk, hoe verschillend de gedachten zijn, die deze benaming bij Vondel en bij Da Costa wekt. Vondel geeft er deze paraphrase van:

O vinger Gods, die 't steenen hert
Vermorselt dat het wacker wert;
En Kristus wet, die eeuwig blijft,
In ons gemoed en zinnen schrijft.

Bij Da Costa heet het:

En, Vinger van Gods rechterhand!
Bespreng den stam, door U geplant.

Terwijl bij Vondel de Geest de vinger is, die het steenen hart vermorselt en die in onze ziel de wet van Christus schrijft, is Hij bij Da Costa de vinger, die den stam, door Hem geplant, besprengt. Da Costa zal hiermee bedoelen, dat de Geest Gods den door Hem geplanten stam der kerk besprengt en alzoo die kerk doet wassen en groeien.

Wat de onbekende auteur van het Veni Creator er mee zeggen wil en hoe hij er toe gekomen is den Heiligen Geest zoo te noemen? Ik vermoed, dat hij met de aanspraak „vinger van Gods rechterhand“ den Geest in zijn macht en kracht wil teekenen en dat hij tot deze benaming gekomen is door een vergelijking van Matth. 12:28 met Luc. 11:20. In den eersten tekst zegt Jezus: „Maar indien ik door den Geest Gods de duivelen uitwerp, zoo is dan het Koninkrijk Gods tot u gekomen“. En in den tweeden luidt Zijn woord: „Maar indien ik door den vinger Gods de duivelen uitwerp, zoo is dan het Koninkrijk Gods tot u gekomen“. Bij Mattheus is alzoo van den Geest Gods, bij Lucas van den vinger Gods sprake.

In de bewerking van Da Costa hebben deputaten een wijziging aangebracht.

Het eerste couplet luidt:

Kom, Schepper, Heilige Geest, daal af!
Uw adem, die ons 'taanzijn gaf,
Herschep, beziel, vervul de borst,
Die naar Uw waterstroomden dorst.

Dat „daal af“ kon natuurlijk niet blijven staan. De Heilige Geest daalt niet ten tweeden male af. Hij is eenmaal in de kerk van Christus komen wonen en Hij woont er nog. Deputaten hebben het aldus gewijzigd:

Kom, Schepper, Heilige Geest en ga
Tot d' uwen in met uw genat
Herschep, beziel, vervul de borst,
Die naar uw waterstroomden dorst.

Door... aan den hemelse tegemoet van zijn aan die ik niet nu gew...

De u... minder geest de de wo... is ver... „Uw ad... Daarbij... vul de... welke d... bezwaar... die naar... herschap... niet her... worden... antwoor... Ik gel... Costa w... nieuw v... Naar m... luiden:

K... M... V... M... In he... regels v... L... O...

Deze... Jes. 59: stroom, hem op... vertaling... dit vers... heerlijk... deel van... bruisend... drijft... of het ge... nemen... Laat ik... beide re... vs 19, l... bezwaar... Ik bes... couplet... hieruit, s... nen bes...

L... U... E... V... Deput... „Godsbe... achter de... wordt ge... met den... mogen u... zegd, da... Vader en...

Bij de... delde ik... Stroman... van het... Met ev... indeelen... zakelijk... Want de... roman zi... de repor... gen trou... effecten:... deel van... construct... roman... De be... termen... Duitsch... beteken... filmisch... is als d... Deze... allicht z... werkte r... We ken... Van den... is dus, v... vertoonin... te noem... -Stowe...